

В. Маркітантов

Кам'янець-Подільський національний університет ім. І. Огієнка

РЕГІОНАЛЬНА ПОЛІТИЧНА ЕЛІТА ЛЬВІВЩИНИ: ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ

© Маркітантов В., 2009

Проаналізовано зміни політичної еліти регіонального рівня Львівської області та вплив виборчої системи на процес її розвитку. На матеріалі аналізу визначено тенденції у розвитку політичної еліти Львівщини протягом останніх двох десятиліть.

In the article we analyze the changes in political elite of the regional level in L'viv region and influence of the legislative system on the process of its development. On the material of this analysis the tendencies of the development of political elite of the regional level in L'viv region during last 20 years are specified.

Трансформаційні процеси, які відбуваються сьогодні в країні, значною мірою залежать від того, який стан існує в сьогоденній правлячій еліті. Власне, еліта визначає в остаточному варіанті напрямки змін, які мають відбуватися на загальнодержавному, регіональному та місцевому рівнях. На цьому тлі проблема дослідження політичної еліти має особливе значення, адже саме на політичну еліту покладається винахід або вироблення стратегії розвитку держави та прийняття доленосних рішень у такий складний і значущий період її розбудови. Але, на думку О. Литвиненка, сучасні як владні, так і опозиційні еліти нашої країни, значною мірою вже вичерпали свій потенціал, а отже, визрівання нових еліт відбувається саме в регіонах України [36, с. 8]. Отже, вивчення формування та ролі регіональних політичних еліт є надзвичайно важливим для нашої молоді держави, і наше дослідження є актуальним.

Враховуючи розуміння регіональної політичної еліти як диференційованої, стосовно привілейованої соціальної групи, члени якої контролюють основні канали впливу в регіоні: адміністративно-правові, фінансово-економічні та інформаційно-ідеологічні, приймають політичні рішення, безпосередньо керують регіоном, прямо чи опосередковано впливають на політичні процеси регіону, вважаємо, що найбільшим за чисельністю структурним її елементом є регіональні та місцеві представницькі органи регіону.

Аналіз наукової літератури засвідчив недостатнє висвітлення проблеми кількісних та якісних змін регіональної політичної еліти України. Роботи з виокремлення тенденцій у розвитку еліти регіону протягом такого значного періоду нам взагалі не відомі. У тій незначній кількості праць, у яких розглядаються ці проблеми, а це роботи таких учених, як: В. Бебик, В. Фесенко, М. Пірен, К. Михальова, І. Шкурат, О. Яременко, Ю. Медведєв, А. Шалієв, О. Щіченко та деяких інших, не знайшла віддзеркалення ситуація, що склалася у досліджуваному регіоні.

У такий спосіб відсутність досліджень такого роду дає нам підстави вважати, що будь-яка робота у цьому напрямку є актуальною.

Мета роботи – висвітлити тенденції у розвитку регіональної політичної еліти протягом незалежного (новітнього) періоду історії України.

Для аналізу ми обрали Львівські обласну та міську ради, а також три районні ради – Старосамбірську, Сокальську та Яворівську, що, на нашу думку, допоможе краще відобразити процеси змін одного з представників регіональної політичної еліти області.

Джерельною базою для здійснення аналізу змін у корпусах рад слугували матеріали місцевої преси, обласного архіву та архівних відділів державних адміністрацій [2–35].

Процес елітотворення, як і будь-який інший процес, проходить певні етапи. Погоджуючись із В. Фесенко, можна говорити про збіг їх із виборчими циклами [38].

У наукових колах побутує думка, що ступінь оновлення депутатських корпусів рад є однією з ознак демократичності або недемократичності виборів. Низький рівень оновленості рад, принаймні у перехідний період, говорить про закритість політичної еліти, що не свідчить на користь демократії. Значне ж оновлення депутатських складів рад у 1990 році разом із іншими показниками дає змогу вважати ці вибори порівняно демократичними [1; 3].

Розглянемо спочатку тенденції у процесах оновлення досліджуваних рад.

Таблиця 1

Зміна показників оновлення рад різного рівня Львівської області

Назви рад	Показники оновлення складу рад у %				
	1990 р.	1994 р.	1998 р.	2002 р.	2006 р.
Львівська обласна рада	95	Дані відсутні	85	69,1	74,2
Львівська міська рада	Дані відсутні	84	83,3	61,1	70
Сокальська районна рада	Дані відсутні	76,7	91,9	60,8	79,7
Старосамбірська районна рада	76,7	76,7	92	61,3	68,2
Яворівська районна рада	82,7	81,7	87,5	67,6	70,3
Загальні показники по Львівській області	84,8	80,8	88	64	72,5

Дослідивши ступінь оновлення депутатських складів досліджуваних рад, можемо відзначити, що, незважаючи на деяку різницю показників, відбувається значне їх оновлення, відсоток якого починає знижуватись лише з 2002 року. Дуже високий рівень оновлення депутатських корпусів свідчить про невдоволення мешканців регіону станом свого життя, нездійсненням своїх сподівань, що призводить до постійного поповнення рад новими людьми. Іншою причиною такого рівня оновленості, на нашу думку, є використання представницьких органів регіону як своєрідного “стартового майданчика” для руху чи то горизонтальною площиною в межах політичної еліти області, чи то вертикаллю влади.

Зміна виборчої системи призвела до зростання відсотка оновлення у 2006 році, що свідчить про початок нового процесу формування регіональної політичної еліти в області та ускладнення доступу до неї через партійні списки. Усе це, на думку А. Романюка, призведе до закритості політичної еліти, а потрапляння нових людей відбуватиметься не на підставі якісних критеріїв, а на підставі суб’єктивних критеріїв керівництва партії [37, с. 10].

Не менш важливим критерієм для визначення демократичності виборів є представленість у виборчому процесі різного спектра політичних сил та вивчення тенденцій розвитку партійної належності депутатів місцевих та регіональних представницьких органів. Крім того, вивчення цього показника дає змогу встановити симпатії мешканців регіону до певних політичних сил та тенденції до їх збереження або змін.

Як змінювалися показники представленості політичних партій упродовж розглянутого періоду, можемо побачити з табл. 2.

Таблиця 2

Зміна показників партійного представництва у радах різного рівня Львівської області

Назви рад	Показники партійного представництва, %				
	1990 р.	1994 р.	1998 р.	2002 р.	2006 р.
Львівська обласна рада	37,5	33,3	43,8	51,8	89,2
Львівська міська рада	Дані відсутні	58	67,8	73,3	94,5
Сокальська районна рада	56,9	30	35,1	39,2	83,8
Старосамбірська районна рада	63,3	10	11,4	33	85,2
Яворівська районна рада	60	23,4	22,2	36,5	82,4
Середні показники по Львівській області	54,4	30,9	36	46,8	87

Низький показник КПРС у Львівській області пояснюється масовим виходом її членів з лав партії, а також значним впливом на політичні процеси регіону наприкінці 1980-х – початку 1990-х років НРУ.

Нами також встановлено, що у 1990 році Львівська область серед депутатів рад мала, крім представників КПРС, ще й членів УРП, що свідчить про швидкі темпи декомунізації в регіоні. До того ж участь у виборах ще однієї політичної сили, крім КПРС, поряд із високим рівнем оновлення, також говорить про певний поступ на шляху демократизації виборчого процесу та й загалом політичного життя в Україні.

У 1994 році у Львівській області уже помітним є ріст кількості депутатів, які були членами політичних партій. Причому цей поступовий ріст спостерігається протягом усього досліджуваного періоду, досягаючи фактично 90 %-го середнього по області показника у 2006 році.

Характерною для області, хоча й з незначними винятками, була перевага у досліджуваних радах, крім Львівської міської ради, до виборів 2006 року позапартійних депутатів, що можна пояснити недовірою виборців до політичних партій, небажанням кандидатів у депутати пов'язувати себе з тими чи іншими політичними силами та відсутністю за існуючої виборчої системи потреби представляти якимсь певним політичним чи громадським об'єднанням для того, щоб потрапити до представницького органу.

Разом із тим значні зміни у громадсько-політичному житті, які відбувалися у цей час у країні, збільшення кількості політичних партій та зміна їхньої ролі у регіонах, не могли не позначитися на результатах регіональних виборів.

Бажаним для представницького органу будь-якого рівня є присутність у ньому депутатів усіх вікових категорій. Попри найпродуктивніші вікові групи від 31 до 50 та від 51 до 60 років тут повинні бути присутніми і молоді люди, котрі прийдуть їм на зміну (закон передбачає необхідність для особи досягнення вісімнадцятилітнього віку, щоби отримати право балотуватися в кандидати у депутати), а також, безперечно, і ті, котрі повинні передавати власний досвід іншим. Про зміни вікового показника у досліджуваних радах свідчить табл. 3.

Таблиця 3

Зміни вікового показника депутатів досліджуваних рад Львівської області

Назви рад	Показники представленості депутатів віком від 31 до 50 років у %				
	1990	1994	1998	2002	2006
Львівська обласна рада	59	72	67,5	71,6	61,5
Львівська міська рада	Дані відсутні	66	66,7	73,3	75,6
Сокальська районна рада	72,3	53,3	71,6	66,2	70,3
Старосамбірська районна рада	73,3	93,3	71,6	77,3	72,7
Яворівська районна рада	76,7	76,7	81,9	70,3	Дані відсутні
Загальні показники по Львівській області	70,3	72,3	71,5	71,7	70

Проведене нами дослідження показало, що переважну більшість у радах області мають депутати віком від 31 до 50 років. Цей вік вважається серед дослідників найперспективнішим для політичних діячів, типовий депутат місцевих, районних та обласних рад є саме такого віку. Депутати цієї вікової групи протягом усього періоду, що досліджувався, становили більшість в усіх радах, інколи, як можна бачити з таблиці, вони налічували три чверті депутатського корпусу. Це свідчить про те, що до виборних органів обирались переважно люди, що уже мали певні здобутки – чи то престижна посада, чи то належність до популярної політичної сили тощо.

Джерельні матеріали показують, що у деяких радах Львівської області спостерігається тенденція до повільного зменшення кількості депутатів віком від 31 до 50 років, але це зменшення відбувається не за рахунок притоку молоді, якій, мабуть, не дуже й хочуть поступитися дорогою, а за рахунок чисельного збільшення депутатів, вік яких понад 51 рік. Отже, можемо констатувати тенденцію до поступового старіння депутатських корпусів.

На противагу органам виконавчої влади на місцях, де жінки становлять значну частину їх керівного складу, про регіональні та місцеві представницькі органи ми такого сказати не можемо. Про зміни у кількісній присутності жіноцтва в радах свідчить табл. 4.

Таблиця 4

Присутність жінок у депутатських корпусах рад

Назви рад	Показники кількості депутатів жіночої статі у %				
	1990 р.	1994 р.	1998 р.	2002 р.	2006 р.
Львівська обласна рада	3,5	0,8	7,5	7,4	8,3
Львівська міська рада	8	10	5,6	7,4	12,2
Сокальська районна рада	7,7	13,3	9,5	13,5	18,9
Старосамбірська районна рада	15	16,7	9,1	9,1	12,5
Яворівська районна рада	6,7	6,6	18,3	13,5	8,1
Загальні показники по Львівській області	8,2	9,5	10	10,2	12

Як бачимо з таблиці, частка жінок у досліджуваних радах була надзвичайно малою, хоча можемо спостерігати й поодинокі винятки. Що видається нам цікавим, то це залежність показників присутності у радах жінок від зміни чисельності депутатських місць. Так, значне чисельне скорочення депутатських місць у досліджуваних радах Львівської області у 1994 році призвело до збільшення відсоткового показника жінок, хоча він і залишався низьким. Кількісний показник при цьому зменшується в усіх досліджуваних радах, що свідчить про збільшення відсоткового показника лише за рахунок значного зменшення чисельності депутатів. Подальше ж збільшення у радах депутатських місць засвідчило незначний ріст у них показника представленості жінок.

У деяких районних радах жіноцтво протягом досліджуваного періоду зберігає порівняно непогані показники порівняно з радами вищого рівня, що підтверджує загальнодержавну тенденцію, – чим нижчого рівня рада, тим більше у ній представників жіночої статі.

Отже, на партійну належність депутатів місцевих та регіональних рад, а також на ступінь їх оновленості безперечно впливає виборча система країни. У ті часи, коли будь-яка політична партія у свідомості людей асоціювалася з тією єдиною політичною силою, що панувала за Радянського Союзу, кандидати в депутати прагнули відсторонитися від усього партійного. Але з часом ріст довіри до партій у регіоні й зміни у виборчому законодавстві на національному та пізніше на регіональному рівнях змінюють картину на користь політичних партій, що й довели останні вибори на місцях. Тому-то ототожнення себе з певною політичною силою стає, як правило, обов'язковою вимогою.

Набуття членства у провідних партіях, що мають осередки в регіонах, прагнення повторно потрапити до складу районної ради, до рад іншого, бажано вищого рівня та виконавчих органів на місцях, на нашу думку, свідчить про перевтілення просто колишніх представників громади (чи то гарних лікарів, учителів, керівників різноманітних спілок, товариств та колективних господарств) в окрему, уже професійну, управлінську групу, що чітко усвідомлює у ній своє особіне місце та роль.

Проведене дослідження свідчить про те, що за пропорційної виборчої системи виборець у своєму рішенні керується симпатіями або антипатіями до лідерів політичних партій чи виборчих блоків. Для нього вже неважливими стають такі особисті якісні та кількісні показники кандидатів у депутати, як освіта, вік чи місце роботи, важливим залишається лише належність до “улюбленої” політичної сили, належність до “своїх” на противагу “чужим”.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бебик В. Державно-політична еліта України: проблеми і перспективи самоорганізації // *Командор*. – 1997. – № 3–4. – С. 2–5.
2. Вони обрані депутатами районної ради // *Прикарпаття*. – 1998. – № 30 (729). – 4 квітня.
3. Вони стали депутатами районної Ради народних депутатів // *Прикарпаття*. – 1994. – № 50 (462). – 2 липня.
4. Депутати районної ради, обрані 26 червня 1994 року // *Голос з-над Бугу*. – 1994. – № 50 (780). – 2 липня.
5. Депутати Яворівської районної ради, обрані на виборах 26 березня 2006 року // *Яворівщина*. – 2006. – № 24 (1576). – 31 березня.
6. Документи окружної виборчої комісії по виборах депутатів обласної Ради XXI скликання по виборчих округах. – Державний архів Львівської області Львівської облдержадміністрації. – Ф. Р–221. – Оп. 3. – Спр. 1083–1152.
7. Зареєстровано кандидатів // *Прикарпаття*. – 1994. – № 38 (450). – 21 травня.
8. Зареєстровано кандидатів // *Прикарпаття*. – 1994. – № 40 (452). – 28 травня.
9. Зареєстровано кандидатів // *Прикарпаття*. – 1994. – № 41 (453). – 31 травня.
10. Кандидати в депутати Яворівської районної ради зареєстровані територіальними виборчими комісіями // *Ділова Яворівщина*. – 1998. – № 3 (7).
11. Скира. М. Містом Лева керуватимуть помаранчеві // *Молода Галичина*. – 2006. – №4 (8477). – 13 квітня.
12. Нові обличчя Львівської влади // *Львівська газета*. – 2006. – № 65 (872). – 10 квітня.
13. Нові обличчя Львівської влади – 2. Склад депутатського корпусу обласної ради // *Львівська газета*. – 2006. – № 66 (873).
14. Новообраний склад депутатів районної ради // *Яворівщина*. – 1998. – № 26 (950). – 2 квітня.
15. Обрані депутатами Старосамбірської районної ради // *Прикарпаття*. – 2002. – № 28 (1125). – 10 квітня.
16. Обрані депутати Яворівської районної Ради народних депутатів // *Яворівщина*. – 1994. – № 69 (537). – 5 липня.
17. Підсумки виборів Яворівської районної Ради народних депутатів // *Зоря*. – 1990. – № 32 (6696). – 15 березня.
18. Повідомлення територіальної виборчої комісії про обрання депутатів до Сокальської районної Ради // *Голос з-над Бугу*. – 1998. – № 30 (1149). – 7 квітня.
19. Повідомлення районної виборчої комісії про результати виборів депутатів Сокальської районної Ради народних депутатів по виборчих округах // *Вперед*. – 1990. – № 30 (6632). – 8 березня.
20. Повідомлення районної виборчої комісії про результати виборів депутатів Сокальської районної Ради народних депутатів по виборчих округах // *Вперед*. – 1990. – № 31

(6633). – 13 березня. 21. Повідомлення районної виборчої комісії про результати виборів депутатів Сокальської районної Ради народних депутатів по наслідках повторного голосування // *Вперед*. – 1990. – № 35 (6637). – 22 березня. 22. Повідомлення про зареєстрованих кандидатів у депутати до Старосамбірської районної ради // *Прикарпаття*. – 1998. – № 19-20 (718-719). – 7 березня. 23. Повідомлення районної виборчої комісії про результати повторного голосування по виборах депутатів районної Ради // *Зоря*. – 1990. – № 35 (6699). – 22 березня. 24. Протоколи окружних виборчих комісій про результати виборів депутатів до обласної Ради народних депутатів. – Державний архів Львівської області Львівської облдержадміністрації. – Ф. Р-221. – Оп.3. – Спр. 1153. – 258 арк. 25. Протоколи окружних виборчих комісій про результати виборів до обласної Ради народних депутатів. – Державний архів Львівської області Львівської облдержадміністрації. – Ф. Р-221. – Оп.3. – Спр. 1154. – 137 арк. 26. Протоколи окружних виборчих комісій про реєстрацію кандидатів у депутати обласної Ради народних депутатів. – Державний архів Львівської області Львівської облдержадміністрації. – Ф. Р-221. – Оп.3. – Спр. 1078-1082. 27. Протоколи окружних виборчих комісій про реєстрацію кандидатів у депутати до обласної Ради. – Державний архів Львівської області Львівської облдержадміністрації. – Ф. Р-3257. – Оп.1. – Спр. 75. – 186 арк. 28. Протоколи окружних і дільничних виборчих комісій про результати виборів депутатів до обласної Ради по виборчих округах. – Ф. Р-3257. – Оп.1. – Спр. 76-85. 29. Протокол I сесії міської Ради 21 скликання від 02.04.1990. – Архівний відділ Львівської міської ради. – Ф. Р-6. – Оп. 2. – Спр. 4151. – 126 арк. 30. Протокол I-ї сесії Львівської міської Ради народних депутатів 22 скликання від 21.07.1994, рішення та документи до них. – Архівний відділ Львівської міської ради. – Ф. Р-6. – Оп. 2. – Спр. 4566. – 150 арк. 31. Протокол I-ї сесії міської Ради народних депутатів 3-го скликання від 09.04.1998, рішення та документи до них. – Архівний відділ Львівської міської ради. – Ф. Р-6. – Оп. 2. – Спр. 5067. – 157 арк. 32. Протокол I-ї сесії міської Ради народних депутатів 3-го скликання від 09.04.1998, рішення та документи до них. – Архівний відділ Львівської міської ради. – Ф. Р-6. – Оп. 2. – Спр. 5068. – 210 арк. 33. Результати виборів депутатів у багатомандатному виборчому окрузі до Старосамбірської районної ради // *Прикарпаття*. – 2006. – № 23 (1494). – 5 квітня. 34. Список новообраних депутатів Сокальської районної ради // *Голос з-над Бугу*. – 2006. – № 29 (1933). – 7 квітня. 35. Список депутатів Яворівської районної ради IV скликання // *Яворівщина*. – 2002. – Число 27-28 (1309–1310). – 5 квітня. 36. Роль еліт у трансформаційному суспільстві: Матеріали “круглого столу”. – К., 2003. – 96 с. 37. Романюк А. Політичні наслідки застосування пропорційної виборчої системи під час виборів до парламенту у березні 2006 р. // *Політичні партії на Львівщині напередодні виборів-2006: Довідник-посібник* / Укл. А.С. Романюк, Л.С. Скочиляс, – Львів: ЦПД ЛНУ імені Івана Франка, 2005. – 204 с. 38. Фесенко В. Вітчизняна політична еліта у контексті “проекту Україна”. – Режим доступу: <http://www.ji.lviv.ua/n45texts/fesenko.htm>.

УДК 316.662:316.647.8:316.46

О. Микитко

Національний університет „Львівська політехніка”

ВПЛИВ ГЕНДЕРНИХ СТЕРЕОТИПІВ НА СТАТУС ЖІНКИ-ЛІДЕРА В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

© Микитко О., 2009

Проаналізовано гендерні нерівності у політичному просторі України. Розглядається феномен жінки-лідера та жінки-політика. В аспекті впливу на нього визначено основні політичні стереотипи щодо просування жінок до вищих ешелонів влади.

The article is devoted to the analysis of gender inequalities in political space of Ukraine. The phenomenon of woman-leader and woman-politician is examined. In the aspect of influence on him basic political stereotypes are certain in relation to advancement of women to the higher echelons of power.

Актуальною проблемою у сучасній Україні й надалі залишається гендерна дискримінація. Дискримінація за ознакою статі торкається багатьох аспектів життя і відносин, залишається соціальною